

Nr 261

Av herr **Åman m. fl.**, angående sänkning av elevantalet i skolklasserna.

I statsverkspropositionen, åttonde huvudtiteln, redovisas under punkten 189 (s. 504 ff.) en inom ecklesiastikdepartementet utförd utredning rörande kostnaderna vid en sänkning av elevantalet per klass i olika skolformer. I redogörelsen anges, att en sänkning av elevantalet med fem på samtliga skolstadier, med undantag av småskolans a-klasser, skulle medföra en ökning av de årliga statliga lärarlönekostnaderna med cirka 83 milj. kr. Härtill kommer att den ökning av antalet klasser som skulle bli följden av sänkta elevtal medför ett ökat behov av skollokaler. Departementschefen har velat fästa riksdagens uppmärksamhet på de ekonomiska konsekvenser som ett genomförande av standardförbättringar i detta avseende kan förutses medföra. Det har därför nu icke framlagts konkreta förslag rörande den mer långsiktiga målsättningen, utan spørgsmålet rörande sänkning av elevantalet i klasserna inom den obligatoriska skolan, de allmänna läroverken och därmed jämförliga läroanstalter har upptagits för att riksdagen, om den för sin del skulle finna det påkallat, skall kunna komplettera sitt tidigare ställningsstagande till utredningsfrågorna.

Frågan om lärjungeantalet i undervisningsavdelningarna inom den obligatoriska skolan samt vid de allmänna läroverken och därmed jämförliga läroanstalter var föremål för behandling bland annat vid 1956 års riksdag i samband med behandlingen av propositionen nr 123 angående skolväsendets ordnande på realskolestadiet under övergångstiden före enhetsskolans genomförande. Statsutskottet anförde därvid i sitt utlåtande nr 154 att det bland annat med hänsyn till de ökade anspråken på lärartillgång var omöjligt att bedöma våra resurser för det angivna ändamålet men uttalade också att det enligt utskottets mening var fråga om angelägna åtgärder. Utskottet förutsatte, att en sammanfattande utredning skulle komma till stånd, som skulle göra det möjligt att bedöma verkningarna i olika hänseenden och angelägenhetsgraden av tänkbara delreformer. Statsutskottet återkom till frågan i utlåtande nr 127 vid 1957 års riksdag och upprepade därvid bland annat det år 1956 uttalade önskemålet om en sammanfattande utredning. Senast har statsutskottet i utlåtande nr 123 hävdad, att utredningen i frågan snarast möjligt måtte färdigställas och förslag i ämnet föreläggas riksdagen. Enligt departementschefens mening bör självfallet en

minskning av elevantalet i klasserna vara en av de väsentligaste riktpunkterna vid det ständigt fortgående mera långsiktiga planeringsarbetet på skolans område och målsättningen härutinnan förverkligas så snart statsfinansiella och andra nödvändiga förutsättningar härför anses kunna föreligga. Vid sidan av en sådan mer långsiktig strävan bör enligt departementschefens mening angelägna delreformer i förevarande avseende kunna genomföras.

Vi vill med all kraft understryka departementschefens uttalande om vikten av en väsentlig minskning av elevantalet i de stora skolklasserna. Kostnaderna för en sådan reform, när den helt genomförts, blir visserligen betydande. Man måste emellertid enligt vår mening hålla i minnet, att de kostnader som leder till att vår ungdom kommer att i framtiden stå bättre rustade för sin insats i yrkes- och samhällsliv utgör den kanske bästa investering som samhället över huvud taget kan välja.

De närmare motiven för en sänkning av elevantalet i klasserna är väl kända och behöver därför inte upprepas. Det förtjänar emellertid särskilt framhållas, att de landvinningar på pedagogikens område, som karakteriserat de senaste decennierna, för att i praktiken fullt ut komma till sin rätt förutsätter att undervisningen och handledningen sker i mindre grupper. Vunna erfarenheter visar entydigt, att det stora elevantalet i klasserna utgör det största hindret mot tillämpningen av nya individualiserande undervisningsmetoder.

Om klassernas storlek är av väsentlig betydelse för det kunskapsmässiga resultatet av skolans arbete, så är den roll som elevantalet spelar när det gäller skolans fostrande uppgift inte mindre viktig. I en tid, då den allmänna materiella standarden ökar och tas ut bland annat i form av förbättrade arbetsförhållanden för de vuxna, är det rimligt att arbetsmiljön förbättras även för barnen i skolan. De stora klasserna är ur mentalhygienisk synpunkt ett oting och leder ofrånkomligen till att ordning och disciplin blir lidande. Lärarens uppgift som fostrare och karaktärsdanare förutsätter att han har en personlig kontakt med varje elev så att han genom individuellt utformade åtgärder kan hjälpa eleven över de svårigheter som måste mötas. Problemen inom ungdomsvården skulle sannolikt inte ha antagit sådana proportioner som nu, om skolan fått resurser att bedriva sin fostrande verksamhet på ett effektivare sätt. En minskning av elevantalet kan därför betraktas såsom en åtgärd inom skolan, vilken motsvarar de ökade insatser som statsmakterna på senare tid vidtagit på ungdomsvårdens område.

Svårigheter att minska elevantalet i klasserna har tidigare rått på grund av lärarbristen. Enligt vår mening är det nu hög tid att man till en genomgripande reform i ifrågavarande hänseende utnyttjar de väsentligt ökade möjligheterna vad gäller personella resurser som man kan räkna med i framtiden. Vi vill i detta sammanhang endast hänvisa till universitetsutredningens beräkningar i betänkandet rörande »Universitet och högskolor i 1960-

talets samhälle» (SOU 1959:45), vilka visar att man kan räkna med en sådan studentexamination, att bristen på akademiskt utbildade lärare snart kommer att hävas. Vidare framgår att en väsentlig ökning av intagningen av studenter till icke-akademiska utbildningsvägar, bland annat folkskolläroverutbildning, inte bara är möjlig utan också önskvärd från arbetsmarknadssynpunkter. Då man alltså kan utgå från att lärarbrist inte behöver lägga hinder i vägen för en reform på detta område, bör ett principbeslut i frågan fattas i så god tid, att de skol- och utbildningsplanerande myndigheterna kan ta hänsyn till ett sådant beslut och undvika felinvesteringar. Ur yrkesvägledningssynpunkt är det också angeläget, att man genom ett beslut i god tid kan ge ungdomen så korrekta uppgifter som möjligt rörande det förväntade framtida behovet av lärare.

Frågan är av så angelägen karaktär, att redan 1961 års riksdag skall kunna fatta ett sådant principbeslut, vilket givetvis måste baseras på ett utredningsarbete rörande såväl slutmålet för en reform och tidrymden för en sådan som metoderna för ett successivt genomförande av densamma. Utan att föregripa en sådan utredning vill vi som en riktpunkt för ett principbeslut ange att elevantalet i de största klasserna på samtliga stadier och skolformer inom en begränsad tidrymd bör nedbringas med omkring fem elever. En reform bör sålunda inte främst inriktas på att nedbringa elevantalet i samtliga klassavdelningar, utan det synes mest angeläget att få till stånd en snar reduktion av de allra största klassernas storlek. Det synes oss vidare lämpligt att elevantalet på stadier med barn i pubertetsåldern, där mindre klassavdelningar synes särskilt nödvändiga, ges en viss prioritet vid ett etappvis genomförande av en reform. Särskild uppmärksamhet bör också ägnas de problem, som uppstår i landsbygdens skolor i samband med skolorganisatoriska förändringar och som bland annat med hänsyn till strukturförändringarna i samhället motiverar speciella åtgärder.

Ett principbeslut rörande den framtida målsättningen på området bör inte förhindra delreformer. I avvaktan på principbeslutet, vilket enligt vår uppfattning som nämnts bör fattas vid 1961 års riksdag, bör också årets riksdag kunna besluta om förbättringar på punkter, där för närvarande särskilt påtagliga olägenheter råder.

Som exempel på sådana särskilt angelägna delreformer har departementschefen angivit den länge aktuella frågan om minskat elevantal i slöjdvadningarna inom folkskolan och på enhetsskolans mellanstadium, där en sänkning av delningstalet från 25 till 20 beräknas medföra en årlig kostnadsökning för statsverket av omkring 3 milj. kr. Vi vill i detta sammanhang endast erinra om att undervisningslokalerna i detta ämne ofta är anpassade efter ett lägre delningstal, varför barnens arbetsförhållanden nu är helt otillfredsställande. Denna av departementschefen omnämnda reform bör — såsom en etapplösning med delningstalet 17 — enligt vår uppfattning genomföras utan dröjsmål.

En annan delreform, som enligt vår mening inte heller bör anstå, gäller elevantalet i realskolans högsta klass. Enligt läroverksstadgan § 44 mom. 3 skall delningstalet i denna klass utgöra 30, men genom särskild bestämmelse i regleringsbrev lär undantag ha gjorts från bestämmelsen så att ett elevantal av 36 erfordras för delning av realskolans högsta klass. Denna undantagsbestämmelse bör omedelbart undanröjas.

Av övriga delreformer, som påkallar en snabb lösning, kan här nämnas behovet av dels bestämmelser rörande delning av klassavdelningar vid undervisningen i modersmålet i första klassen i realskolan och enhetsskolans högstadium på samma villkor, som gäller vid nybörjarundervisningen i främmande språk, dels gynnsammare föreskrifter för delning av klasserna 9 a och 9 g i särskilda avdelningar. Vidare bör samläsningen i gymnasiet inskränkas i ämnen, där lärartillgången så medger.

Omedelbara åtgärder bör sålunda insättas i varje fall avseende folkskolans slöjdavdelningar och delningstalet i realskolans högsta klass. Möjligheter härför bör skapas genom att ett särskilt anslag på förslagsvis 6 milj. kronor ställes till skolöverstyrelsens förfogande, varvid Kungl. Maj:t, därest anslaget icke är till fyllest för fullständiga reformer i enlighet med förslaget, torde böra lämna närmare anvisningar för disponerandet av anslaget.

Under hänvisning till vad ovan anförts hemställer vi,

att riksdagen vid sin behandling av statsverkspropositionen, åttonde huvudtiteln, punkten 189, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer, att Kungl. Maj:t måtte utreda frågan rörande sänkning av elevantalet i klasserna inom folkskolan, de allmänna läroverken och därmed jämförliga läroanstalter så, att proposition i ärendet kan föreläggas 1961 års riksdag, varvid såväl den mer långsiktiga målsättningen bör fastställas som formerna för dess successiva genomförande anges, samt

att till Vissa förstärkningsanordningar inom skolväsendet anvisas ett reservationsanslag av 6 000 000 kronor för budgetåret 1960/61 att disponeras i enlighet med vad som anförts i motiveringen.

Stockholm den 27 januari 1960

Valter Åman

Dagmar Ranmark

Per Jacobsson

Thorsten Larsson
